

# **Delft Spettert**

## **Workshop 1: Klimaatadaptatie Delft**

*datum: 14 april 2010*

*plaats: TOP, Hippolytusbuurt 14 Delft*

### **Opening door Jan Bloemberg**

Op de Startbijeenkomst van 31 maart is vastgesteld wat het kader van de klimaatopgave voor Delft is, om welk gebied het gaat en wat de opzet is van het participatieproces waar deze werkbijeenkomst de eerste van is. Op 19 mei volgt de tweede bijeenkomst en tussendoor zijn er een opwerksessies om ideeën nader uit te werken. De agenda van vanavond is als volgt: Allereerst zal Jan Brouwer de uitslag geven van de enquête die alle aanwezigen hebben ingevuld. Daarna volgen acht pitches waarin de sprekers in drie minuten hun idee voor de klimaatadaptatie in TU Noord presenteren. Na de pitches is er gelegenheid voor discussie. Vervolgens gaan de aanwezigen drie kwartier in groepen uiteen om zich te buigen over de plannen van de sprekers. Bloemberg raadt aan om ook bij andere groepen aan te schuiven en zo de onderlinge uitwisseling van ideeën te bevorderen. Aan het eind van de avond presenteert elke groep zijn resultaten, is er gelegenheid voor discussie en worden er afspraken gemaakt over het vervolg.

Wat is het precieze doel van de avond? Het formuleren van een aantal levensvatbare ideeën die bijdragen aan de klimaatopgave, die realistisch, ofwel uitvoerbaar zijn en die draagvlak hebben. De ideeën kunnen input zijn voor het gebiedsproces. De volgende werkbijeenkomst gaat het om het selecteren van die ideeën en bekijken op welke manier de ideeën kunnen bijdragen aan de klimaatopgave.

### **Resultaten enquête door Jan Brouwer**

De helft van de deelnemers heeft de enquête ingevuld en daarvan woont of werkt de helft in de wijk waar het om gaat. De eerste vragen betroffen het proces. Op de vraag ‘wat vind je belangrijk: resultaat of tempo?’ koos de meerderheid voor resultaat. De invullers wensen een actieve rol van de overheid met heldere regels, maar achten de kans daarop niet zo waarschijnlijk. Als perspectief voor het gebied verwachten ze meer Nederlandse en meer buitenlandse studenten, wat ze zowel wenselijk als waarschijnlijk vinden. Dat ze de studenten vooral op de campus verwachten, sluit aan bij hun toekomstbeeld voor de wijk: een kenniswijk met showcases.

Dat we steeds meer rekening moeten houden met het klimaat, vinden de ondervraagden zowel wenselijk als waarschijnlijk. Technische oplossingen lijken hen het meest waarschijnlijk, maar het minst wenselijk. De voorkeur gaat uit naar natuurlijke oplossingen. Andere partijen moeten actief worden, dat is wenselijk en waarschijnlijk. Populaire invullingen van de klimaatadaptatie zijn 1. groene daken, 2. watercentrum, 3. ontharden, 4. showcases watertechnologie. Als het gaat om eigen inbreng wil 86 % advies geven. Geld geven is het minst populair.

De opdracht voor vanavond is het zo concreet mogelijk invullen van een A4 met: de naam van het plan, een omschrijving, plaats en doel, de bijdrage aan de klimaatopgave, de kosten, het draagvlak en een schets.

De sprekers van de 3-minutenpitches zijn in willekeurige volgorde gekozen:

1. Ineke Hulshof - Functionele watertuinen
2. Ronald Waterman - Watercentrum en de Botanische Tuin
3. Heleen Bothof - Stadspark
4. Loes Kellendonk en Paul Grashoff - De groene kat (groene daken)
5. Jacques Schievink - Beheer
6. Arne Dolle - DUWO
7. Erik Raad - Watertuinen
8. Hiltrud Pötz - Wonen en werken aan de Schie (Sjaak Clarisse)

### **1. Ineke Hulshof: Functionele Watertuinen**

De inspiratie komt van een excursie van Delft Design naar Arnhem. In het Spijkerkwartier werd de groep verrast door een binnentuin met veel ruimte door water. Hulshof vond dat een heel mooi voorbeeld voor TU Noord en andere delen van Delft. “Het is zeer inspirerend om te zien wat water kan doen met ruimte.” De ruimte lijkt groter door een vijver in het centrum te plaatsen. Het Spijkerkwartier wordt momenteel opgeknapt. De vijver is een initiatief van eigenaren en bewoners. Zij hebben haar aangelegd met regenwater, dat waarschijnlijk ook van de daken de tuin in loopt. Een stukje natuur en rust in de stad.

Een luchtfoto van Delft laat zien dat er veel groen is, maar ook veel garages en daken: dit biedt kansen voor groene daken. Daarnaast is er veel ruimte in de bouwblokken van TU-Noord. Je kunt proberen om het regenwater te verbinden via de tuinen en los te koppelen van het vuilwatersysteem. Je kunt proberen met bewoners van het gebied initiatieven te ontwikkelen en te bedenken dat je de ruimte op een andere manier kunt delen.

Als je op de kaart inzoomt, zie je veel verrassingen. Haar suggesties:

- koppel het regenwater af van rioleringen;

- maak waterlopen zichtbaar in de goten over de straat;
- maak moerasgebieden - er is water genoeg om ze op aan te sluiten;
- geef een korting op de rioolbelasting om deelnemers te stimuleren.
- gebruik groene daken om het water als een buffer op te slaan.

Het idee van de watertuinen komt allereerst neer op het scheiden van riool- en regenwater. Particulieren maken gezamenlijke binnentuinen. De TU isoleert de daken en maakt ze groen en maakt nieuwe waterlopen. Als hoofdeigenaar in het gebied kan de TU een voorbeeldfunctie hebben. Alle gebouwen hebben een opknapbeurt nodig, en Bouwkunde staat voor een opgave. Als de gemeente, belastingvoordeel geeft voor schoon water, prikkelt ze daarmee mensen om mee te doen.

Het tweede idee van de watertuinen is het maken van bouwgroepen voor duurzame ontwikkeling. Bijvoorbeeld als particulieren samen een binnentuin maken. Je gaat dan gezamenlijk een plan ontwikkelen. De keuzevrijheid zorgt dat bouwgroepen veel duurzamer keuzes maken dan projectontwikkelaars.

## **2. Ronald Waterman - Watercentrum en Botanische Tuin**

Bij dit plan gaat het om een concreet project voor de binnenruimte van het gebouw voor Mijnbouwkunde. In die ruimte komt een Delft Blue Technology Centre, een Watercentrum. Het plan is om het water van dit centrum via een meanderende waterloop te verbinden met de verwaarloosde tuin achter Mijnbouwkunde. Met principes van bouwen met de natuur worden de wetlands, het water en de tuinontwikkeling gekoppeld aan de Botanische Tuin. De koppeling wordt extra aantrekkelijk door een bushalte 'Botanische Tuin - Watercentrum' voor bezoekers vanuit Den Haag, Leiden, en Rotterdam. Op deze plek wordt enerzijds de kracht van Delft in de Deltatechnologie gepresenteerd en anderzijds de natuurwaarde van de Technisch Botanische Tuin, volledig gekoppeld aan wetlands. Dat wordt een werkelijke showcase voor alle bewoners van dit grote stadsdeel, van TU Delft en Deltares, UNESCO, IHE etc.

## **3. Heleen Bothof - Stadspark**

Tussen de oevers van de Schie en de entree van Bouwkunde kan een stadspark komen. De bestaande groenstructuur aan de oever van de Schie, de verouderde tuin en het De Vries van Heijstplantsoen kunnen met elkaar worden verbonden tot een openbaar stadspark. Bij die verbinding zijn een paar dingen belangrijk: het oversteken van de Mijnbouwstraat vanuit Bouwkunde, maar ook de verbindingen voor de naastliggende wijken. Het is goed voor het plan als het een duidelijke entree heeft en

goed zichtbaar is vanuit de binnenstad. Dit zou kunnen door de DUWO-toren plaats te laten maken, waardoor het hele gebied, inclusief Botanische Tuin, aan de Schie komt te liggen. De historische gebouwen zijn dan objecten die in het groene landschap aan het water kunnen staan. De Botanische Tuin is geen openbare plek, maar wel groen en mooi. Door een grote waterpartij neer te leggen als natuurlijke scheiding is er geen hek meer nodig, waardoor de Tuin visueel bij het park hoort. Wonen kan in het park door dubbel grondgebruik: nieuwbouw van studentenwoningen en parkeerplaatsen onder een glooiend maaiveld, net als de TU Bibliotheek. Grote patio's zorgen dat het daglicht naar beneden komt. In het park kunnen losse volumes komen te staan die het parkkarakter niet aantasten.

Diverse inrichting maakt het park aantrekkelijk voor diverse doelgroepen: ligweides in de zon voor studenten, afwisselende speelplekken voor gezinnen met kinderen en voor ouderen grote terrassen aan de oever van de Schie waar je kunt genieten van de activiteit op het water.

Voor de klimaatadaptatie betekent het stadspark: waterberging door waterpartijen en groene daken. Bepanting zorgt voor vermindering van de hitte. Doordat het hele gebied open is naar de Schie toe kan de koelte die in de zomer van de rivier afkomt het gebied inkomen. Dit wordt het gebied waar je vanuit de warme binnenstad naartoe gaat om op adem te komen.

Het behoud van de historische gebouwen en de historische stedenbouwkundige structuur draagt bij aan de verbondenheid van bewoners met hun stad. Het nieuwe stadspark als een groene deken die zich tussen de bestaande monumenten neervlijt .

#### **4. Loes Kellendonk en Paul Grashoff - De groene kat (groene daken)**

Groene daken zijn populair omdat er eigenlijk alleen maar voordelen zijn. Paul Grashoff noemt er vijf: esthetische waarde, verlenging van de levensduur van het dak, waterbuffering, waardevermeerdering van het gebouw en imago. Het enige nadeel zijn de kosten. Echter: hoe meer vierkante meters, hoe goedkoper het wordt. Subsidie kan de kosten wat drukken. Nog mooier wordt het als je het groene dak echt als kunstwerk inricht, door plantjes in een patroon te laten groeien.

In het gebied Delft Zuidoost zijn verschillende doelgroepen. Particulieren kunnen groene daken aanleggen op schuurtjes, of zelfs op een konijnenhok. Het hoeft niet altijd een groen dak te zijn: ook een speeltuin op het dak kan het leefklimaat verbeteren. Groene daken zijn op verschillende manieren toe te passen. Straks willen de sprekers met de aanwezigen bespreken welke invulling voor welk doel geschikt is. Mogelijke invullingen zijn: een stadspark, studeren op het dak tussen het groen, sporten op het dak (basketbal in Utrecht, tennis in Dubai, zwemmen in Gotenburg).

Als je kijkt naar waarin dit deel van de wereld zich onderscheidt, dan is dat de kassenbouw. Zet kassen op de gebouwen van de TU, dan worden het een soort etalages. Sowieso zijn moestuinen op de daken leuk voor bewoners en studenten. Gecombineerd met groene gevels en een groot oppervlak door uitstulpingen creëer je de meest groene nieuwbouw die mogelijk is. In het boekje *Bovenstad* dat in TOP verkrijgbaar is, zijn meer voorbeelden van (groen) dakgebruik te vinden. Een excursie kan leuk zijn om verschillende toepassingen te bekijken. Ineke Hulshof merkt op dat het crematorium dat haar architectenbureau momenteel bouwt dankzij subsidie straks een 100% groen dak heeft.

## **5. Jacques Schievink - Beheermanagement**

Geen inrichtingsplan, maar een pleidooi om bij alle projecten rekening te houden met beheermanagement. Jacques Schievink weet uit ervaring dat het beheer vaak problemen geeft. Om te beginnen het beheren van het waterpeil. Tot 1950 was het heel gewoon dat er in de sloten grote peilverschillen waren. Achteraf - nu eigenlijk pas - blijkt dat die peilverschillen enorm belangrijk waren voor het ontwikkelen van oevervegetatie. Op dit moment hebben we de techniek dat er nauwelijks nog verschil is tussen de seizoenen. De adaptatie van planten zijn we daardoor kwijt. Dit probleem speelt onder andere in de vijver achter TNO, waar heel veel erosie optreedt. Een deel van die erosie is het gevolg van de strenge winter, het schuren van het ijs. Met peilfluctuatie kan je echter een vitale vegetatie-ontwikkeling krijgen die dat aankan. Als het bij klimaatadaptatie over water gaat, kun je kijken naar het optimale bereik van het peilbeheer. Voor de oevervegetatie is dat anders dan voor de bodemdaling, agrarisch gebruik of waterberging. Ten aanzien van oevervegetatie en waterberging komt het optimale peilbeheer dicht bij de situatie van vóór 1950.

Slootkanten kunnen mooi zijn met diverse bijzondere planten. Als de vegetatie er eenmaal staat, houdt ze wel stand. Dat het heel anders kan gaan, laat een folder van Rijkswaterstaat zien: oeverafkalving, mede veroorzaakt door rigide peilbeheer. Twee situaties in het TU-gebied laten zien dat beheer van groen ook een rol speelt: de ene langs het nieuwe pad naar de wijk Emerald en de andere aan de noordkant, waar veel ruimte is om het water landwaarts uit te breiden. Op die plaatsen is bodemverdichting ontstaan door maaien en snoeien. Bij groenbeheer wordt daar vaak slecht rekening mee gehouden. Als het te nat is, wordt er toch gereden en wordt de bodem verdicht. Is het te droog, wordt er toch gemaaid en verlies je heel veel vocht. De doordringbaarheid van de bodem voor neerslag verslechtert daarmee. Een simpel voorbeeld van slecht groenbeheer is een boomspiegel die de ene dag begroeid is met vogelmuur en de volgende dag de dorre verdroogde resten van dit plantje laat zien, omdat er geschoffeld is.

Een ander onderwerp is het beheer van verhardingen. Vijftien jaar geleden is afgesproken om de verhardingen te verminderen. Terwijl meer verharding betekent dat er meer water het riool ingaat en dat kost 1 euro per kubieke meter om te zuiveren. Tot slot: de vijver van de Mekelweg was ontworpen met een onderwaterbeschoeiing. De laatste jaren staat het peil te laag, waardoor de beschoeiing kapot gaat. Een ander voorbeeld is een biezenveld, bedoeld om de kringloop van het water langzaam doorheen te pompen. De pomp was echter te sterk, waardoor het biezenveld is verdwenen. Het project is daarmee niet uitgevoerd. Biezenmatten zijn ook niet tegen de dynamiek van wind op een groot watervlak en een vast waterpeil bestand. Conclusie: het ontwerp en het beheer moet je zodanig op elkaar afstemmen dat je het ontwerp gerealiseerd krijgt.

## **6. Arne Dolle - DUWO**

Het gebied in TU Noord tussen de Schie en het De Vries van Heijstplantsoen is voor een deel in bezit de wooncorporatie voor studenten DUWO. Er zijn veel partijen die iets willen in het gebied. DUWO wilde altijd een internationale studentencampus met 1000 woningen en voorzieningen om interessant te zijn op internationaal gebied. Uit de enquête die net is gepresenteerd blijkt dat veel mensen de campus belangrijk vinden. Van alle eerdere ambities is alleen het plan met de Kanaalhof, achter het kantoor van DUWO, afgefallen. DUWO wil nog steeds een internationale studentencampus. De opgave voor vanavond is: zijn alle belangen te combineren? En wie heeft er geld?

## **7. Erik Raad - Watertuinen**

Op een oude luchtfoto is te zien dat het oude terrein een volgebouwd oppervlak had. Door het vertrek van TNO is veel ruimte vrijgekomen. Nu kan er een nieuwe woonwijk gebouwd worden die past in de omgeving. Hoewel het terrein soms een afzonderlijk gebied lijkt, omdat het wat verscholen ligt, is het heel dynamisch en ligt het op een steenworp afstand van het centrum. Met de nieuwe tunnel die is gekomen, zit je ook heel snel in het buitengebied, het recreatiegebied. Erik Raad pleit ervoor het gebied in zijn context te bekijken. Dan gaat het niet alleen om ‘welke doelgroepen heb je en welke huisvesting is er nodig’, maar ook: hoe ga je met de structuur en de duurzaamheid om?

Eerder zijn er plannen gemaakt voor het eerste kwadrant: de Watertuinen van Delft. Al snel bleek dat TNO wegging en dus kon het hele gebied ontwikkeld worden. Hierbij is het goed om rekening te houden met de bestaande watergangen en ecologische structuur om het gebied heen. Raad pleit ervoor om het groen te clusteren en geen ‘snippergroen’ aan te leggen, waarvan zowel de kwaliteit als de beleving beperkt zijn. Met het plan worden stedelijk en groen wonen van elkaar onderscheiden.

In februari 2010 is een samenwerkingsovereenkomst gesloten met een bandbreedte van 800 tot 2300 woningen. De stedenbouwkundige structuur krijgt al vorm, maar de duurzaamheid moet nog worden vormgegeven. Wellicht ontstaan er vanavond ideeën die kunnen worden toegepast.

#### *Vragen en opmerkingen*

De naam 'Watertuinen' doet denken aan het plan van Ineke Hulshof. Waarom is dit plan zo genoemd? De naam is bedacht toen er nog alleen sprake was van het eerste kwadrant. Die zou 'De Watertuinen van Delft' gaan heten. Arne Dolle wil weten of er in het plan ruimte is voor studentenhuisvesting. Raad antwoordt dat het plan een lange horizon heeft, zelfs al het gaat om slechts 800 woningen. De ligging is zeer interessant voor studenten en expats en gezinnen met kinderen: de stedelijke doelgroep.

#### **8. Hiltrud Pötz - Wonen en werken aan de Schie (Sjaak Clarisse)**

Het idee dat Hiltrud Pötz presenteert, is niet van haarzelf, maar van Sjaak Clarisse van de gemeente Delft. Hij heeft het voorstel om de kade te verplaatsen naar de Schie en de Rotterdamseweg anders in te richten. Volgens de stelling 'waar mensen lopen, groeit geen onkruid' kan je de verharding weghalen als daardoorheen wel onkruid groeit. Er is dan heel wat verharding weg te halen! Het plan gaat over wonen en werken aan de Schie, waarbij je de afwatering over de grond laat plaatsvinden en niet meer met een aansluiting op het riool.

Voor de levendigheid kan er een stadsstrandje komen zoals in Rotterdam en Utrecht, plus een café bij Lijm & Cultuur. Met de natuurspeeltuin aan de overkant van de Rotterdamseweg kan een veilige verbinding worden gemaakt vanaf dat café bij Lijm & Cultuur. Misschien kan het iets simpels zijn als een grote rioolpijp waar de kinderen door kunnen kruipen.

Gezien de tijd stelt Jan Bloemberg voor om het agendapunt 'aanvullende ideeën' over te slaan. De aanwezigen gaan in groepen uiteen om in drie kwartier de gepresenteerde ideeën uit te werken.

#### **Presentatie van de resultaten**

##### **plan 6: DUWO - Studentenwoningen in TU-Noord**

Deze groep begon met een valse start, omdat het leek te gaan om het bouwen van woningen voor studenten tegenover het belang van de bewoners. Een mogelijke oplossing is grondruil tussen DUWO en de TU. Het bouwen kan dan zo ver mogelijk

van de Botanische Tuin af plaatsvinden, bijvoorbeeld met een hele hoge toren of op/naast de Sebastiaansbrug. Het idee is om uit te gaan van een ontwerpstudie naar hoeveel woningen er waar gebouwd worden en in welke vorm, rekening houdend met water, groen, milieu en de ecologische zone. Als je de ambities van de Botanische Tuin als randvoorwaarde pakt in de integrale ontwerpopdracht, kun je vandaar uit kijken hoeveel woningen er gerealiseerd kunnen worden in het gebied.

#### *Vragen en opmerkingen*

- Wat is de bijdrage aan de klimaatadaptatie? Dolle: Klimaatadaptatie door waterberging is de randvoorwaarde van het plan.
- Is er bij bebouwing gekeken naar ervaringen bij vorige projecten? Wat gebeurt er als je bouwt op afstand van bestaande bouw? Dolle: Daar is niet naar gekeken. Het ging nu om de belangen die er zijn. De ontwerpstudie is voor de komende tijd.
- Hoe kom je met dit plan op 800 tot 2300 woningen? Dolle: het aantal woningen is de uitkomst van het proces.

#### **plan 1: Ineke Hulshof - Project 'Zeeheld'**

Het plan gaat over het afkoppelen van regenwater aan weerszijden van de Maarten Trompstraat. Er is een kans voor een semipublieke binnentuin en een partij garages waar onderhoud aan gepleegd moet worden. Het plan levert meer oppervlaktewater op en minder zuiveringsenergie. De uitvoer van het plan moet kostenneutraal kunnen. De besparing in zuiveringskosten kan je terugkrijgen als belastingvoordeel. We hebben de eigenaren nodig die de tuin aanpassen: de regenpijp afkoppelen en misschien een regenton neerzetten en grindkoffers en grindsloten maken. Je kunt een gezamenlijke afwateringsstructuur maken.

Er wordt een enquête opgezet via een bewonersorganisatie. Die gaat vanavond de deur uit om te peilen wat bewoners willen. Er kan een klusdag georganiseerd worden in het kader van de gemeentelijke jaarlijkse klusdag samen met de bewoners. Er moet een ontwerp gemaakt worden waar het water vandaan komt en waar het water naar bestaande waterlopen geleid kan worden. Voorstel is om dit uit te werken in een workshop. Hulshof verzoekt vrijwilligers met deskundige inbreng om zich in te schrijven. Deze workshop vindt plaats binnen de komende maand.

#### *Vragen en opmerkingen*

- Je zou willen dat het hoogheemraadschap zo ver was. Hulshof: Om mee te doen is het voor burgers noodzakelijk om zowel de waterlopen als de geldstroom transparant en zichtbaar te maken.



- Uit de enquête bleek een verschil tussen de wenselijkheid en waarschijnlijkheid van technische oplossingen. Dit is een voorbeeld van een wenselijke niet-technische oplossing.
- In Nijmegen gebeurt dit al op grote schaal in de binnenstad, dat je iets kunt terugkrijgen. De binnenstad als bovenstad. Het hoogheemraadschap kan daarvan leren.

#### **plan 4 en 8: Paul Grashof - De Schie en Groene daken**

Het Schie-gebied kent twee assen: de Schie-oever en de Mekelweg. De Schie-oever kan een recreatiegebied worden met een kleine haven, zwemgelegenheid, een park en een strandboulevard. De tweede as is een technologie-etalage. Deze as is te koppelen aan het ecologische bedrijvenpark: een bedrijvenpark waar veel groen is, een prettige omgeving om te werken. Een ecologische aanvliegroute voor vogels, waar groen-beheer is met schapen. Dit idee kan worden gecombineerd met groene daken. Hoe over dit idee verder gedacht kan worden is een probleem, want degene die het bedacht heeft, was vanavond niet aanwezig. In combinatie met een workshop kan het verder worden opgewerkt. Het idee van de groene daken kan sowieso worden uitgewerkt. De inhammen langs de Mekelweg waar vroeger parkeerplaatsen waren, kunnen als groene hofjes worden ingericht.

#### **plan 2 en 3: Ronald Waterman - Het watercentrum als onderdeel van het Science Centre in combinatie met de Botanische Tuin annex Stadspark**

Het gaat om het gebied dat omgeven wordt door de Kanaalweg, de Botanische Tuin, de Julianalaan en de Mijnbouwstraat. In het gebied staat het Watercentrum al op stapel. Dat komt op een van de twee binnenplaatsen van het Science Centre en is verbonden met de verwaarloosde tuin achter het Mijnbouwgebouw door wetlands. Het is de bedoeling om de Botanische Tuin te vergroten en daarnaast het Stadspark aan te leggen tussen Kanaalweg en Mijnbouwstraat. Het Stadspark wordt gekoppeld aan het De Vries-Van Heijstplantsoen.

De bestaande bushalte krijgt meer allure door de combinatie Botanische Tuin - Watercentrum. In het plan staat ook een halte bij het Rijn-Schiekanaal. Voor voertuigen vanuit Leiden, Den Haag, Rijswijk en Rotterdam. Vanuit het Stadspark is het mogelijk om tegen betaling naar de Botanische Tuin en het Watercentrum te gaan. Er is een fysieke scheiding door water. Bij de uitvoer van de plannen wordt rekening gehouden met bewoners van Wippolder en TU Noord, de initiatiefnemers DUWO en de gemeente Delft. Het bouwen van studentenwoningen, wat DUWO graag wil, is beperkt mogelijk in het gebied. Ook interessant is het gebied tussen de Professor Schermerhornstraat en het Kanaalpad, bij het oude Elektro-gebouw.

Heleen Bothof gaat dieper in op een aantal facetten van het plan.

- De wetlands kunnen een scheiding én een verbinding vormen.
- Vorige keer was het idee geopperd om het gebied tussen de Mijnbouwstraat en de Schie autovrij te maken met parkeergarages op de grens. Ook was er het voorstel om de Botaniestraat niet te belasten met verkeer. Op die manier kan je de Schie-oever volledig gebruiken voor recreatie en een watertaxi inzetten voor vervoer door het hele gebied. Dit alles is zichtbaar vanuit de binnenstad.
- De ecooloog in de groep heeft gepleit voor een ecologische oversteek vanuit de Schoemakersstraat richting de Schie. Dat kan door het De Vries-Van Heijstplantsoen te vergroten naar Bouwkunde toe. Door een verbinding te maken tussen het De Vries-Van Heijstplantsoen en de nieuwe straat met bijvoorbeeld een bomenrij kan je al een heel eind komen.
- Met de Botanische Tuin kan ook verbinding plaatsvinden. Interessant is dat er een duiker is die een verbinding heeft met een vijver bij de Charlotte de Bourbonstraat.
- Er is ook aandacht voor roeivereniging Laga die uitbreiding nodig heeft.
- De vraag over wonen is: past het er nog wel bij? Zijn er alternatieven, zoals het terrein van Bouwkunde of het oude Elektro-gebouw?

#### *Vragen en opmerkingen*

- Een van de aanwezigen mist de verbindingen met de rest van de stad. De relatie van de binnenstad met de stad erbuiten voelt bij de Oostsingel heel anders. Op dit moment zit de Sebastiaansbrug in de weg, dat wordt anders. Bothof: Het is al heel anders als de toren van DUWO weg is. Door de inrichting met groen te veranderen gaat het gebied veel meer bij de binnenstad horen.
- Jan Brouwer: hoort nog veel dingen die geld kosten, maar geen waarde-genererende functies hebben. Hoe maak je plannen betaalbaar? Zoek een combinatie met een stedelijke functies die waarde genereren.
- Jan Bloemberg stelt voor om het plan te combineren met de wensen van DUWO.
- Hiltrud Pötz merkt op dat het een taak is om van de Schie-oevers iets moois te maken en dat dit wel degelijk een ecologisch potentieel heeft. We hebben niet veel lege ruimte, dus alles wat je doet moet van topkwaliteit zijn, anders is het een gemiste kans - zowel voor de binnenstad als voor alles wat daarnaast zit. Een van de aanwezigen valt haar bij: "We spreken over investeren in de waardevermeerdering van het gebied." Het is een eenmalige kans. Het pleidooi is duidelijk, maar het gaat bij deze workshops om het formuleren van realiseerbare oplossingen die dus ook betaalbaar zijn.
- Een kritische noot: de Mijnbouwstraat is een belangrijke verbinding met veel verkeer. Daar moet je reeël naar kijken. Ronald Waterman benadrukt dat dit zelfs een

uitgangspunt is in het plan: De Julianalaan langs het hoofdgebouw verdwijnt of wordt verkeersluw en dan kun je het De Vries-Van Heijstplantsoen moeilijk verbinden met de stadskant, maar wel met de andere kant. Heleen Bolthof geeft aan dat er dan nog maar één verbinding is, terwijl er nu twee zijn. Op een bijzondere manier kan je die verbinding visueel maken. Aan de kant van de Mekelweg is nog wat ruimte. Daar kan je iets met begroeiing doen. Aan de kant van de Botanische Tuin is juist heel weinig ruimte. Een brug of een begroeide pergola, waarmee je technische innovatie laat zien, is een mogelijkheid.

### **plan 5: Jacques Schievink - Beheermanagement**

Deze groep is op zoek gegaan naar meer mogelijkheden om via natuurvriendelijke oevers aan waterberging te komen. Dit leidt tot een bergingsvermeerdering van duizenden kubieke meters. Onder andere aan de oostkant en langs de Schoemakersstraat.

De groep heeft ook gekeken naar een gemengd gescheiden rioolstelsel en het voorkomen dat de waterberging in het riool verdwijnt. Met afkoppeling zijn er veel mogelijkheden: zowel het nodeloos wegstromen van schoon water voorkomen als de kwaliteit van het oppervlaktewater verbeteren.

Opdrachtgeverschap maakt het mogelijk om het groenbeheer van een gebied in samenwerking te doen met stakeholders zoals de TU Delft en de gemeente. Je kunt daarbij ook denken aan projectontwikkelaars. Het beheren van een ontwerp op lange termijn kent bijzondere wensen die met een nieuwe visie op beheerzeggenschap zijn op te lossen.

De groep had een gebrek aan wilde ideeën. Het perspectief van de kadefunctie van de Rotterdamseweg is nog een punt. Evenals het gezicht van de wijk.

#### *Vragen en opmerkingen*

- Hoe zorg je dat er nauwelijks onderhoud nodig is? Schievink: Je kunt het project onderhoudsarm maken, maar zonder beheer zal het niet gaan.
- Jan Bloemberg adviseert om het beheer in de aanpak mee te nemen. Schievink: andere vormen van opdrachtgeverschap leiden tot een alternatief beheer.

### **plan 7: Erik Raad - Watertuinen**

De groep is begonnen met het uitwerken van de ambities voor het gebied: ecotuinen, watermachine, waterweg en nieuw Babylon. Deze ambities bieden kansen voor klimaatadaptatie. Belangrijke principes:

- 1) Het gebied in een structuur zien van water voor TU Noord en onderdeel maken van een watercirculatiesysteem.

- 2) De hoofdstructuur bestaat uit een grote waterplas voor waterberging, die wordt gecombineerd met een groenstructuur tot watertuinen. Zoeken naar de juiste combinatie van groen en blauw.
- 3) In de openbare ruimte kan je de kwaliteit maximaal maken. Er is weinig ruimte voor groei. Door het stapelen van de infrastructuur creëer je meer ruimte. Met een fijnmazige structuur waarborg je de kwaliteit van de wijk.
- 4) Proces: met de manier waarop je aan de slag gaat, krijg je ook op het niveau van de microstructuur een maximale kwaliteit. Het is de moeite waard om dat verder uit te werken, gekoppeld aan een Milieu Effect Rapportage (MER). Het getal is afhankelijk van het aantal studentenwoningen dat gebouwd gaat worden, misschien tussen de 800 en 2300.

#### *Vragen en opmerkingen*

- Zorg je in dit plan voor het doorstromen van het water? Raad: Ja, er komt een watercirculatiesysteem.
- Is er ook gedacht aan wonen op het water? Raad: Ja, dat is als optie besproken en kan bij de detailuitwerking worden meegenomen.
- T.a.v. de verkeersstroom naar de Schoemakersstraat is aan de oostkant vanuit een belangenvereniging een plan gemaakt om de ontsluiting naar de A13 en IKEA anders te maken.
- Net als dat je met bouwen mensen steeds meer invloed geeft, kan je dat ook met het waterbeheer doen. Je wordt dan als gebruiker verantwoordelijk voor wat je zelf bedacht hebt. Dan wordt het meer van jou.

#### **Afsluiting door Jan Bloemberg en Jan Brouwer**

Tot 19 mei is er gelegenheid voor het opwerken van een aantal van deze ideeën. Jan Brouwer vult aan dat er op 3 mei een Climate Game wordt georganiseerd, om het realiteitsgehalte van de ideeën te testen. Hiltrud Potz is namens de organisatie bereid om groepen te helpen bij de ontwerpogave, indien gewenst. Jan Bloemberg en Jan Brouwer houden in de gaten hoe het staat met afspraken maken.

Maxime van SO2 legt uit hoe de Climate Game werkt: het is een simulatie waarin je vanuit verschillende rollen en belangen kunt kijken hoe je groen en water inpast in een ontwerp. Ook kan je plannen testen op financiële haalbaarheid. Jan Bloemberg benadrukt dat de spelsituatie mogelijk is voor een beperkt aantal mensen. Wie dit wil, moet zich dus snel aanmelden.